

Felcím: Sajtóapostolból apostolutód (5. rész)

Cím: Gézengúzságokban vettem részt...

Szerdahelyi Csongor beszélgetése Huzsvár László (1931-2016) nyugalmazott nagybecskereki megyéspüspökkel 2012-ben

– Hogy érezte magát a családtól távol, százhatvan fiú között a kollégiumban?

– Nem éreztem jól magam. A felsőbb évesek mindenféle szexuális jellegű rajzokat nézegettek, cserélgettek. Nevelő tanáraink minden alsóst rábízta egy-egy felsősre, aki előljárója és oktatója is volt a kisebbeknek. Hozzá kellett fordulnunk, ha valamit nem értettünk vagy valami gondunk volt. „Gondozóink” osztogatták a szennyirodalmat és képeket. Bizony gondolatban én is elkalandoztam nemkívánatos irányba, akármilyen erős volt is Pongrácz atya ellenhatása. Nagyszerű ellenszernek bizonyult az Actio Catholicában a havonkénti gyónás és elsöpéntekenként a szentáldozás. A szomszéd utcában lévő jezsuita templomba jártunk ki első pénteken a reggeli szentmisére. Gyóntunk, áldoztunk, imádkoztunk. Később másként alakultak iskolás napjaim: másodikban a szüleim kivettek a konviktusból és bejáró diák lettem. Az egyre gyakoribb éjszakai bombázás miatt ugyanis féltettek a városban hagyni.

– A második évben naponta vonatozott?

– Igen. Ekkor más fajta gézengúzságokban vettem részt, de ez az iskolaév már szomorú volt. Majdnem minden délelőtt légi veszélyt fújtak a szirénák, és a zavaró repülés miatt tanáraink gyakran hazaküldtek bennünket. Minden arra figyelmeztetett, hogy súlyosbodik a háború. A zavaró repüléskor mindig kimenekültünk villamossal a rendező pályaudvarig, ott a síneken kellett átlépkednünk, hogy a városon kívülre jussunk. Onnan mentünk gyalog egy eperfáktól szegélyezett szekérúton hazafelé. Ebben az időszakban szörnyű tragédia történt. A halászsok és nincstelen munkások által lakott Felsővárost, ahonnan tanító nagyapám származott, 1942-ben az angolok rommá bombázták. Akkor és ott halt meg a dédapám, Csíkos István. Ott voltam a temetésén. Fiatalkorában kotróhajón dolgozott a Tiszán. Semmivé váltak a házak. Számomra azért volt különösen megdöbbentő, mert szegedi diákként eljártam hozzájuk látogatóba.

Közcím: A búcsú gyermekszemmel

– **Az anyai nagymama is szegedi volt, de ő alsóvárosi. Itt áll az ötszáz éves gyönyörű ferences templom, amelynek Havas Boldogasszony búcsúja messze földön híres. A horgosiak is látogatták ezt a búcsút?**

– Még hozzá nagy számban. A Havas-búcsúra mindig bejártunk mi is Szegedre. Ismertem még az anyai dédszüleimet is, akik a Mátyás téren laktak, vagyis a templom közvetlen közelében. Mindkettőjük temetésén ott voltam.

– **Gyermekszemmel milyen volt egy ilyen búcsú?**

– Szép emlékeim vannak róla. Családostul mentünk Havas Boldogasszony köszöntésére. Hihetetlen tömeg gyűlt össze. A templom körüli óriási tér tömve volt emberrel. A szegedi tanyavilágból mindenhonnan érkeztek hívek a Szűzanyát köszönteni, kisvasúttal vagy szekerekkel. Az idősebb asszonyok és férfiak fekete ünnepi népviseletben voltak. A fiatalok már tarkább képet mutattak, és aránylag nem voltak sokan. Emlékszem, 1942-ben hétköznapra esett a búcsú, vagyis tanítási nap volt. Úgy kellett engem szüleimnek kikérni az órákról. Sátrak tömege lepte el a Mátyás király teret, a búcsús árusok már akkor is sok giccsel árultak. De voltak vallási pavilonok is, például a Korda Kiadóé vagy a *Szív* újságé. Húsz–harminc fillérért lehetett venni egy-egy vallási brossurát vagy rózsafüzért. Én is vásároltam. Nagyon érdekes volt a hangulat, zsongás töltötte be a hatalmas teret. Minden negyedórán volt áldoztatás, ilyenkor mindig megszólaltak a harangok. Szüleimmel én is ott szorongtam az áldoztató rács előtt.

– **A szentmisétől függetlenül folyt az áldoztatás?**

– Igen. A szentmisék egymást követték kora reggeli, három–négy órától kezdve. A térre állandóan érkeztek az éneklő búcsúsok, élükön feszülettel, lobogókkal. A gyóntatás a klostrom folyosóin zajlott. Tömegek várokoztak a gyóntatószékek előtt. A búcsúban az volt a szokás, hogy ha valaki beért egy misére még befejezése előtt, mondjuk a *Miatyánkkor*, utána ugyan áldozhatott, de a következő misét végig kellett hallgatnia a *Miatyánkig*. A téren szorongó hívek, ha megszólaltak a harangok, nagy tolongással igyekeztek a templomba. Tudták, hogy áldoztatás idején, a késve érkezők lemaradnak, és várhatnak újabb fél órát.

Közcím: A ferencesektől a hívek többet elfogadtak

– **Bálint Sándor könyveiből tudom, hogy az Alsóváros sajátos, archaikus világ volt.**

– A ferencesek voltak a lelke ennek a világnak. Nem hiába nevezi népünk barátoknak a ferences szerzeteseket. Amit az egyházmegyei papság netán nehezen tudott a hívekkel

elfogadtatni, azt a ferences atyáktól elfogadták. Rendkívüli népszerűségük megvolt azokban az években is, amikor Szegeden diákoskodtam.

– A szegedi nép vallásossága a Havi Boldogasszony búcsún kívül milyen más látványosságban nyilvánult még meg?

– Az AC szervezésében évente egyszer, ez az ősi, ferencesek iránti ragaszkodás valamiképpen átadta a helyét a Fatimai Szűzanya tiszteletének. Jól emlékszem, hogy a gyári munkásság, az iparosok, a különböző polgári társulások és még inkább az iskolák minden nyáron legalább egyszer tartottak egy Fatima-napot Újszegeden. A hídon átérve baloldalon nyílik egy hatalmas park. Ez a park tömve volt azokkal, akiket az AC szervezői meg tudtak mozgatni. Papok és hívek nagyszerű, őszintén vallásos törekvése volt ez, ahol a békéért esdekeltünk a Szűzanyához a háború kellős közepén. Egyfajta vágyakozás és egyfajta kapaszkodás. Belekapaszkodtunk a Fatimai Szűzanya palástjába, és reménykedtünk, hogy a világháború egyre inkább közelítő rettenete valamiképp elkerül minket. Akkor már hallani lehetett, mi történik a Don-kanyarban és a hatalmas orosz sztyeppék térségében. Itthon el sem tudta képzelni senki, hogy a Kárpátokon belüli térségbe valaha is beérkezhetnek a szovjet egységek. Noha már egyre inkább szaporodott azoknak a száma, akik titokban rádióon hallgatták az *Amerika Hangját*, ami belekürtölte a magyar hallgatóságnak nemcsak a fülébe, hanem a szívébe is, hogy egy biztosan elvesztett háború vár azokra, akik megérik e napoknak a végét. Az újszegedi Fatima-nap és az alsóvárosi búcsúsok Mária iránti csodálatos ragaszkodása ellensúlyozta azt a sok és talán leírhatatlan fájdalmat, ami beleremegett az emberek szívébe. Ezeket a napokat bácskaiként éltem át, bár Horgos Csongrádhoz tartozott. Egyre több hír jutott el hozzánk arról, hogy Dél-Bácskában a partizán mozgalom folyamatosan erősödik. Lehetetlen volt hinni abban, hogy olyan kibontakozás történhet, amely megment bennünket a várható tragédiától. Villámcsapásként ért bennünket a magyar közvélemény előtt felfoghatatlannak tűnő valóság, hogy a német osztagok 1944-ben, éppen Szent József napján megszállták Magyarországot. Bennünket, gimnazistákat, klauzalistákat egyik napról a másikra hazaküldtek. Távozásunkkor a gimnázium főbejáratánál kezünkbe nyomtak egy röplapszerű értesítést, amelyen az igazgatóság közölte: bekövetkezett Magyarországon a baráti, hitleri német tengely óvintézkedése, hogy megvédjék az országot újabb esetleges csapásoktól. Ezért a német csapatok bevonulását követően az iskolákat országszerte átengedik a német hadsereg használatára.

Közcím: Megérkeztek a német katonák Szegedre

– Ekkor már meg is érkeztek Szegedre a németek?

– Igen. Megdöbbenve hallgattuk a német tankok robaját. Hamarosan megtudtuk, hogy Újvidéken a német katonaság egyetlen mozdulattal lefegyverezte, és tartalékállományba helyezte a magyar határőrséget. Hazaérkezve édesapámmal hallottuk a rádió híreiben, hogy bizonyos Sztójay Döme lett Magyarország miniszterelnöke. Kállay Miklós lemondott, és arra is felfigyeltünk, hogy ez a Sztójay nem is tud tisztességesen magyarul. Mindenki szégyellte, hogy ő a miniszterelnökünk. Egy-kettőre kiderült, hogy az eredeti neve Stojanović Dimitrije, a németek által kreált bábpolitikus.

– Ha bezárták az iskolát, hol tanultak tovább a diákok?

– Az iskolai év váratlanul befejeződött. Nem volt hol tovább folytatni az előadásokat, és levélben kaptunk az igazgatóságtól értesítést, hogy mindenki a saját falujában kapcsolódjék ahhoz a kezdeményezéshez, amelyet majd a különböző szegedi gimnáziumok együtt a Szeged környéki falvakban eszközölnek, azaz oda kiszállnak, felváltva egy-egy tanári testület tagjai, azok, akik sorra kerülnek, rögtönzött órákat tartanak. Az órarend nem lesz végleges, csak arról fogunk mindig levélben értesítést kapni, hogy mely napon jelentkezünk és hol. Ezekben a tavaszi-nyári hónapokban csak ez a távtanítási mód létezett. Jött a nyár. A bizonytalanság növekedett. Be kellett volna iratkozni a következő iskolai évre, a 44/45-ös tanévre. Megjelentünk az iskolában, a német őrség beengedett bennünket. Emlékszem, az igazgató-helyettes, bizonyos Alpár Gyula és a köztem lefolyt megdöbbenő beszélgetésre. Kedvesen megsimogatta a fejemet. Akkor már kamaszkorban levő nagyfiúnak tekintettem magamat. Azt mondta, hogy valószínűleg hamarosan történik valami, és annak függvényében postai értesítést küldenek, hogy tudom-e majd folytatni Szegeden a tanulmányaimat. Többé nem folytathattam sehol, mert 1944 őszén be sem indult az iskolaév.

– Akkor már nagyon közelgett a front és az összeomlás.

– A hírekben állandóan a „tervszerűen visszavonuló” honvéd csapatokról kürtölt a rádió. Október hatodikán, az aradi vértanúk napján még a kijáró tanárok ünnepeltettek bennünket. Gyásznapot tartottunk, és én is kaptam szavalatot felolvasásra. Kezdősorára ma is emlékszem: „Arad, október 6. könnyezik az ég is...”. Ezzel el is köszöntünk a szegedi tanároktól. A szegedi gimnáziumi éveim örökre lezárultak.

Közcím: A fájdalomtól erő árad

**– Nemsokára a határ is újra lezárult. Van-e élménye a zsidóság elhurcolásáról?
Gondolom, akkor már nem Szegeden, hanem otthon volt.**

– Horgoson is voltak zsidók. Szörnyűséges emlékem van erről az eseményről. Horgosra még 1943 második felében és 1944 első felében is állandóan újabb és újabb munkaszolgálatos zsidók érkeztek, szépítették a falu központját, a honvéd emlékművet, az országzászlót, parkosítottak. Ezek a sárga csillagos férfiak egyszerre eltűntek. Elterjedt a hír, hogy elvitték őket bevagonyozva ismeretlen irányba. Ennyit tudott a falu. Ugyanakkor a faluban élő zsidók is eltűntek. Horgoson volt két zsidó orvos is, a nyugalmazott községi orvos mellett. A horgosi zsidók elhurcolása előtt egy-két nappal a fiatalabbik orvos, aki néhány hónapja nősült, feleségével együtt öngyilkosságot követett el. Bizonyára tudták, mi várna rájuk. Dr. Braunnak hívták a fiatal orvost, nagyon rokonszenves volt.

– **Rettenetes napok lehettek ezek. Délről szivárognak fel a szerb partizánok, keletről közeleg az orosz front, a németek és csatlósai pedig utolsó pillanatig pusztítják a zsidóságot.**

– A falu megdöbbenve vette tudomásul, hogy mindennap újabb tragédia vár ránk. Az osztálytársaimról, akik Szegeden velem jártak iskolába, többé nem tudtam semmit. A budapesti rádió állandóan arról beszélt, hogy a magyar hadsereg hol és milyen erőnléttel dobja vissza a betörő szovjet hordákat, hogyan védi a Kárpátok vonalát, de egyre kevésbé hittük a hallottakat, mert már idehallatszott az ágyúdörej Makó felől. A rádiótudósítások már mindenki előtt nevetségessé váltak.

– **A lakosság nem gondolt a menekülésre?**

– Mi nem, de a bánáti svábok hamarosan hatalmas kocsisorokban vonultak át a falunkon. Tudták, hogy amennyiben a partizánok megérkeznek, számukra nincs jövő. Őket valamiképpen a német hadsereg segítette abban, hogy átkeljenek a Tiszán Törökkanizsa és Magyarkanizsa között, illetve Törökbecse és Óbecse között. A szekerekkel menekülő németek egy része félkatonai alakulatnak mutatkozott, német katonasapkát viseltek. Úgy mentek, hogy a saroglyához voltak kötve a lovak és a tehenek. Közlekedési káosz kezdett kialakulni. Ennek voltunk a tanúi. Ekkor már mindegyikünk tudta, hogy valami megváltoztathatatlan következik be.

– **A szerbek közeledésének voltak már konkrét jelei?**

– A faluban maradt néhány szerb család, akiket a Horthy-rendszer idején nem zaklatott a magyar csendőrség. Ők különböző hírszerzési csatornák révén értesültek arról, hogy hamarosan bevonulnak falunkba a partizánok vagy a csetnikek, és ezt közölték magyar ismerőseikkel, barátaikkal is. Akkor még nem vált teljesen kétfelé ideológiai alapon a szerb ellenállás. Beszéltek csetnik hazafiságról csakúgy, mint partizán hazafiságról. Előbbi a volt királypárti Jugoszláviát, utóbbi a kommunista beállítottságú mozgalmat képviselte. A faluból

kezdték menekülni azok a magyarok is, akik 1943 végétől nyilasként szerepeltek. Szüleimmel aggódva vártuk, hogy mit hoz a holnap.

(Folytatjuk)

Képaláírás:

H_1_5resz: Amikor még tudhatta milyen viharos idő vár rá

H_2_5resz: Huzsvár Lacika „mesés” jelmezben